

Christelijke actie
van een soms
ding in deze
naar die van
overgaan. Dan
nóg warme
1500ste numme
raakt o.m. re
tuur, ook dus

K. S.

de oudste stichting
ke verzorging van
eeuw hebben
op breed-feestelijk
tot den intiem
willen wij van
wekken we gaarn
linkende werksta
oudige gehoorzaam
blijven houden.
in prachtige uit
eis, uitgave J. H.
„Stichting (Heir)
tie van mooie foto
reportagegeven

„iam“ schreven te
n, wezen we in
richting, welke
en haar concre
n polemische tijd
— zonder „humor
s polemiek lema
naam is mij o
leboom zich ma
et houden en ni
st; gelijk trouwe
in den hemel b
it — het was en
wegens zijn pol
dooden betref
h eigenlijk voor
ze wel zoover, d
geen „philan
e erkenning van
welk zijn christ
en instrueert to
n onder Hem. En
aan verstaan, d
dat zijn scherpe
net zijn obligat
ded voor Christus
et beide — het
ische zuiverings
r“ waren, niet te

m verschilden, en
achten te kunne
tigheid inzake de
zijn profetisch en
gen onzer in den
htingsdienst
in groot gedeelte
lebooms werk ge
die ze, nota bene,
claarheid brengen
nhartigheidswerk
offers niet meer
stichtingen in het
dit kerkisme niet

met Lindebooms
gezet, na 50 jaren
e beste wenschen
athieken genees
emeritus-genees

K. S.

tot Herdenking
t de Kerkeraden
e godsdiensttoet
het bijzonder de

K. S.

KUNST

— La Rivière &

bij ons vooral
behandelde op
geschiedenis.
door de bij
keurde feiten
i de zestiende
eeuw tal van
ionale roman
e leer, en de
auw verband
eer teweegge

kracht, dat we de geschiedenis van ons land daar
mee achten te beginnen.

Een soortgelijke beweging, ten deele ook in zijn
gevolgen, is geweest de reformatie in Duitschland.
Een boek, dat den onrustigen tijd beschrijft, waar
in Luther optrad, zal daarom ook in ons land
kunnen gewaardeerd worden. En dat dit het geval
is, bewijst de tweede uitgave van het boek van
Kliche: Stormweer, dat uit het Duitsch werd ver
taald.

De schrijver wil met zijn verhaal laten zien de
grootte moeilijkheden waarvoor Luther en zijn
volgelingen komen te staan, daar velen denken dat
de nieuwe leer vooral ook een nieuwen econo
mischen toestand in het leven zal roepen. Naar
twee zijden komen er excessen voor. Enerzijds
voert een verkeerd begripen van bepaalde bijbel
uitspraken tot een blind fanatisme en een ver
wachting van een nieuwen hemel op aarde. Het
nieuwe Jeruzalem, dat Thomas Munzer sticht te
Muhlhausen, zal straks nog de Nederlandsche
Wederdoopers voor oogen slaan.

Anderzijds zien velen het nieuwe als een evan
gelie van haat, en zij gebruiken den ontsloten
bijbel om hun aanspraken te rechtvaardigen tegen
over hun onderdrukkers. Wanneer beide stroom
ingen zich vereenigen en de godsdienstige dweep
zucht, die zich in vernielende woede keert tegen
de oude kerk, kracht verleent aan de eischen der
eeuwenlang onderdrukte boeren, die nu den tijd
gekomen achten, zich te wreken op hun onder
drukkers, den adel en gezeten burgerij, dan dreigt
dit stormweer zoowel het oude als het nieuwe te
zullen vernietigen en den chaos te brengen.

De boeren-oorlog, die in 1525 geheel West
Duitschland teisterde, vormt de sombere achter
grond van het verhaal.

De adel is onderling verdeeld, door het geloofs
verschil. Er kan geen groote kracht van uitgaan.
Maar ook in de gezinnen zelf brengt geloofs
verschil verwijdering. In het kamp der boeren
heerscht een evengroote verdeeldheid, daar niemand
een ander als zijn meerdere wil erkennen. Dit ge
brek aan leiding biedt enkelen de gelegenheid af
zonderlijke troepjes boeren onder zich te ver
eenigen, om hun persoonlijke veeten uit te vechten.
De eenige, die leiding kan geven is Luther, maar
hij weigert beslist zich aan den kant der boeren
te stellen. Moeilijk is zijn taak, om de nieuwe leer
te verbreiden en zich met Gods Woord te stellen
tegenover de wereldlijke macht, daar de oproer
lingen zijn naam en zijn geschriften gebruiken om
hun bloedig geweld tegen die overheid te dekken.
Hier geldt geen heilig recht van opstand, want
niet om geestelijke vrijheid gaat het, maar om
losmaking van knellende maatschappelijke banden.

Tegen dezen achtergrond laat de auteur zijn
personen optreden. Het is een eenvoudige liefdes
historie, van het ouderwetsche type. Een edele
jonge ridder, die verliefd is op een even edele
jonkvrouw, heeft als mededinger een heel slecht
ridder, die niets verhevens in zijn karakter heeft.
De slechte edelman, al spoedig door ieder veracht
om zijn zwart karakter, schijnt het te zullen win
nen. Alle onheil schijnt over de hoofden der on
schuldigen te zullen worden uitgegoten. Telkens
weer moeten zij het afleggen; hun deugd schijnt
niet opgewassen tegen de list van hun gemeenen
vijand. Maar tenslotte overwint toch het goede
en deze overwinning is volkomen.

Even eenvoudig als de ontwikkeling van het
gebeuren, is de teekening der karakters. De auteur
vertelt het alles, men hoort meer dan men ziet.
Alles is weinig gecompliceerd, terwijl er dikwijls
nog bespiegelingen worden vastgeknoopt aan de
karakterbespreking. Door den verteltoon van bijna
het geheele boek, hindert den lezer weinig de
statige onnatuurlijkheid der gesprekken. De vorm
daarvan is geheel ondergeschikt gemaakt aan den
inhoud ervan.

Ondanks al deze bezwaren weet de schrijver
toch de aandacht gespannen te houden. Het
grootsch tafereel der geschiedenis weet hij aan
schouwelijk voor te stellen. In het middelpunt
staat Luther, de Duitse geloofsheld en her
vormer ook op maatschappelijk gebied. Zijn kin
derlijk geloof bij mannelijke daden, steekt heerlijk
af tegen het woeden der mensen, die met eigen
kracht zich een nieuwe wereld willen veroveren.
Luther wil niet vrijmaken van het gezag, want
onder alle omstandigheden wil hij dat gehoor
zamen en handhaven, maar hij brengt de leer der
liefde, der onderlinge verdraagzaamheid, de ware
gemeenschapszin. Dat ideaal teekent de schrijver
in een zijner figuren, die daardoor een voorname
rol speelt in het werk.

Ieder die belang stelt in groote gebeurtenissen
van het verleden, zal met voldoening dit boek
lezen, meer om de romantische beschrijving van
een grootsche worsteling, dan om de literaire be
tekenis van het boek.

Gr.

H. S.

III ZIELKUNDE III

De Theologie bij het Creatianisme.

II.

De opleving van de Christelijke zielkunde in
onze eeuw is de oorzaak, dat op een dogmatischen
strijd uit de 4e eeuw de aandacht is gevallen.

Eenerzijds stond de Christelijke zielkunde voor
de taak om den draad van de discussie, die was
geëindigd bij de Scholastieken, weer op te nemen
en zoo mogelijk voort te zetten. Anderzijds stond
zij voor de moeilijkheid om de nieuwste ontdek
kingen op biologisch gebied aan te passen aan
hetgeen de Christelijke Dogmatiek leert aangaande
den mensch. Daarbij kwam dat de Professoren
Bavinck, Kuyper en Honig in hun geschriften
het aloude Creatianisme handhaafden. Zoo was
de stand van zaken, toen in 1930 van de hand
van Prof. Dr J. Waterink verscheen: „De oor
sprong en het wezen der ziel“, een werk dat in
1932 een tweede, gewijzigde, druk beleefde. Daarin
worden de bezwaren tegen het Creatianisme opge
somm, vooral die welke de erfelijkheid van gees
telijke eigenschappen ons biedt. Voorts wijzigt
het de scholastieke opvatting van de drie elkaar
opvolgende zielen, de plantaardige, de dierlijke
en de menschelijke. Het lagere type sterft zoodra
het hogere verschijnt en dit eigent zich al het
levende materiaal toe. Aldus schept God 's men
schen geest als een hooger type, waardoor het
dierlijke type, dat gevolg is van de generatie,
sterft, en het levend materiaal beheerscht wordt
door het hogere type. De mensch heeft dus geen
dierlijke ziel, maar psychische elementen, die met
het lichaam van de ouders afkomstig zijn. Maar
de eigenlijke ziel is de door God naar Zijn beeld
geschapene ziel, die ook wel geest of persoon ge
noemd wordt.

Hij trachtte dus de scholastieke opvatting van
het Creatianisme een stap verder te brengen, door
een soort van boedelscheiding. Het door de ouders
gegenereerde leven noemde hij onze ziellijk-licha
amelijke natuur en het door God daarop gestempelde
hogere type de persoon, de kern van 't geestelijk
zijn. Zodoende zag hij de mogelijkheid om Creatia
nisme en Erfelijkheidsleer met elkaar te verzoen
en. De schrijver noemt deze oplossing van de
moeilijkheden een voorslag, volgens hem de
eenig mogelijke, waarop hij critiek verwacht.

Ware het bij dezen voorslag gebleven, zoo had
bovengenoemd werk tot een vruchtbare discussie
tusschen Christelijke psychologen kunnen leiden.

Op pag. 99 van zijn werk slaapt de schrijver
echter over op het terrein van de Dogmatiek, en
wel op de Christologie. Daaruit wil hij bewijzen,
dat persoon en natuur van den mensch zich ver
houden als bovengenoemde beginselen van ziel en
geest. En daarbij gaat hij zoover, dat hij op pag.
125 leert, dat Jezus' Goddelijk Ik de plaats inne
emt van het menschelijk ik of de persoonlijk
heidskern, de pneuma (geest).

In October 1932 verscheen in het Geref. Theol.
Tijdschrift een artikel van Prof. T. Hoekstra over:
„De oorsprong der ziel“. Daarin valt deze de
Christologie van „Oorsprong en wezen der ziel“
krachtig aan. Op pag. 241 zegt Z.H.G.: „De voor
stelling van Prof. Waterink lijkt als twee drup
pels water op die van Apollinaris“.

Daarop is gevolgd in December 1933 een artikel
van Ds H. Steen: „Hernieuwd Apollinarisme“,
zoodat men kan spreken van den Neo-Apolli
nistischen strijd in onze eeuw. Volledig
heidshalve volgde hier een kort overzicht van dien
strijd. Apollinaris, de jongere, werd in 361 bis
schop van Laodicea in Syrië. Hij was in den
eersten tijd een sterke verdediger van het ortho
doxe geloof. De Kerken hadden te Nicea, 325,
Arius' leer veroordeeld, doch de Arianen bleven
zich roeren. Tegen hen stelden Diodorus van
Tarsus e.a. het dualisme op van twee naturen
en twee personen in Christus, de latere Nesto
riaansche dwaling. Om hen te bestrijden viel Apol
linaris in de tegenovergestelde dwaling van het
monophysitisme, d.i. de leer van één natuur bij
Christus. Arius had reeds geleerd, dat bij Christus
de geschapen Logos de plaats van den mensche
lijken geest innam. Apollinaris leerde, dat de on
geschapen Logos den menschelijken geest bij
Christus verving, en dat deze met Zijn lichaam
en ziel verbonden was bij de ontvangenis door
den Heiligen Geest. Deze leer van Apollinaris is
heftig bestreden en ten slotte op het concilie van
Konstantinopel, 380, veroordeeld.

Reeds vóór den dood van Apollinaris werden
zijn leerlingen verdeeld in twee partijen. De éne
partij stond onder leiding van een zekere Pole
mius. Ze hield vast aan de vereeniging van Chris
tus' lichaam met de Godheid tot één wezen. De
andere partij, geleid door bisschop Timotheüs van
Berytus, nam twee naturen in Christus aan, aan
gezien Christus' lichaam bezield was eer de God
heid daarin kwam wonen. De verhouding van
beide naturen werd door hen voorgesteld als die
van stof en vorm, het beweegbare vleesch en de
bewegende geest.

Zooals te verwachten was, heeft Prof. Waterink
aangetoond, dat zijn beschouwing en die van Apol
linaris lang niet dezelfde zijn. Doch Ds H. Steen
handhaaft in zijn werk: „Persoon, Geest en Ziel“
zijn stelling, dat Prof. Waterink Apollinarist is en
in strijd komt met de Christelijke leer.

Een goede oplossing van dezen strijd is o.i. niet
te wachten, te omdat Apollinaris' beschouwing
alleen uit fragmenten en uit citaten bij andere
kerkvaders bekend is. 2e omdat Apollinaris later
is veranderd van opinie. Vóór de synode van
Alexandrië verbond hij de Godheid met het
vleesch, en na 362 met een vleeschelijke ziel, ter
wijl de Godheid de plaats innam van de redelijke
ziel (Gr. nous). 3e, omdat de terminologie van
Prof. Waterink een geheel andere is dan die van
Apollinaris, die Aristoteles' vormenleer navolgde.

Het is te betreuren, dat de discussie over het
Creatianisme door dezen overgang naar een theo
logisch debat op dood spoor is geloopen. Maar
dit feit moet ons niet beletten om den draad weer
op te nemen waar ze werd afgebroken. De Dog
matiek komt wel voor als een van de grond
vakken van de psychologie, doch is niet het aan
gewezen terrein om psychologische kwesties tot
beslissing te brengen. Wanneer de Dogmatiek in
een hoofdstuk over den mensch dezen beschrijft
zooals hij was in den staat der rechttheid, en na
den val en na de wedergeboorte, zoo moet de
Christelijke zielkunde deze beschrijving, als ze
naar de Heilige Schrift is, dankbaar aanvaarden.
Het kan ook zijn, dat men alle problemen, die
vroeger in de z.g.n. metaphysische zielkunde
werden behandeld, wil overdoen aan een aparte weten
schap, de anthropologie of menschkunde. In dat
geval loopen de wegen van de Dogmatiek en de
Zielkunde nog meer uiteen. Daarbij komt nog,
dat de overgang op Christologisch terrein de
psychologie plaatst voor een mysterie, n.l. de
verhouding van Christus' beide naturen, en dus
geen hulp biedt.

Op deze gronden zouden we gaarne zien dat in
een volgende editie van: „Oorsprong en wezen der
ziel“ het beroep op de Dogmatiek werd uitge
schakeld. Het Creatianisme is een zuiver ziel
kundig probleem. De moeilijkheden om het te
handhaven komen van de zijde van de Biologie.
Met deze moet o.i. de Christelijke psychologie in
een ernstige discussie treden, over de vraag of het
Creatianisme in zijn ouden vorm nog kan worden
gehandhaafd. Aan deze discussie willen we gaarne
deelnemen, en op bovengenoemde voorslag ant
woorden.

Den Haag.

LOS.

UIT HET POLITIEKE EN SOCIALE LEVEN

Het Duitse Nationaal-socialisme.

XI.

De Kerk onder het Hakenkruis. (III)

De Kerkstrijd. (III.)

Zoo beschouwd hebben we er alleen nog maar
op gelet, wat het nationaal-socialisme als zoo
danig voor de kerk is geweest. We willen ook
nog een paar opmerkingen maken over de houding
der regeering, die steeds verklaard heeft, zich niet
met de kerk te zullen bemoeien noch te hebben
bemoeid.

We wezen er reeds op, dat men die belofte al
heel spoedig heeft gebroken door het benoemen
van kerkelijke commissarissen van regeeringswege.

En het is daarbij — ondanks telkens herhaalde
plechtige verzekeringen — niet gebleven. Men zou
haast kunnen zeggen: Zoo dikwijls die verzekering
herhaald werd, dat men de kerk vrij zou laten,
was er ook wat gebeurd of had men iets op het
oog met de kerk vanwege den staat.

Want de regeering heeft zich telkens en telkens
weer met kerkelijke zaken bemoeid, hoewel ze
voorgegeven heeft, dat dit niet waar is.

Wel is waar, dat ze meer dan eens niet zoover
gegaan is, dan ze volgens haar uitingen blijkbaar
gaarne gewild had, omdat het dan te zeer in het
oog gevallen zou zijn.

Maar daarom is het nog erg genoeg!

Wat deed de regeering dan?

We zullen hier enkele dingen opnoemen, die
ieder weet, maar licht weer in het vergeetboek
raken, en waaruit blijkt, hoe „onzijdig“ de rege
ring zich heeft gehouden in de kerkelijke aange
legenheden.

De regeering heeft de kerkelijke commissa
rissen ingesteld, en die aan de kerken opgelegd
en zoo de kerken gedwongen tot het uitschrijven
van nieuwe verkiezingen, met de bedoeling en in
de hoop, dat de nationaal-socialisten in de kerke
lijke vergaderingen de meerderheid zouden krijgen.

De regeering heeft bij monde van den rijks
kanselier Adolf Hitler aan den vooravond van die
verkiezingen een rede gehouden, die op die ver
kiezingen betrekking had. Hitler heeft dat niet